We see the prospects of further research in the development of appropriate methodological recommendations in order to increase the pedagogical literacy for the parents about development of a touch motor intelligence of the children of preschool age.

Key words: children of preschool age, developmental environment, development, touchmotor intelligence, sensory etalons, components of developmental environment.

УДК 373.2:796.011

Лариса Гаращенко
Київський університет імені Бориса Грінченка
ORCID ID 0000-0002-7847-632X
Валентина Крижанівська
Київський університет імені Бориса Грінченка
ORCID ID 0000-0002-3376-1231
DOI 10.24139/2312-5993/2019.09/068-076

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА НА ПОВІТРІ

У статті розглянуто роль фізкультурних занять на повітрі для формування оптимального стану здоров'я дітей та забезпечення їхнього гармонійного фізичного розвитку. Розглянуто специфіку фізкультурних занять на повітрі в умовах закладів дошкільної освіти. Обґрунтовано необхідність посилення цілеспрямованої роботи з фізичного виховання в закладах дошкільної освіти, що передбачає вирішення оздоровчих, освітніх та виховних завдань. У результаті аналізу наукових та методичних джерел, а також експериментальних даних визначено педагогічні умови підвищення рухової активності дітей дошкільного віку під час проведення занять з фізичної культури на повітрі. Доведено, що визначені педагогічні умови взаємозалежні. Обґрунтовано необхідність створення оптимальних умов організації фізкультурних занять та вдосконалення методики їх проведення.

***Ключові слова**: рухова активність, фізкультурно-оздоровча робота, заняття з фізичної культури на повітрі, здоров'я.*

Постановка проблеми. Удосконалення системи дошкільної освіти в Україні є вагомою соціокультурною проблемою, вирішення якої передбачає забезпечення відповідності завдань і змісту дошкільної освіти запитам соціуму й реаліям сучасних глобалізаційних процесів, в умовах яких актуалізується питання цінності життя і здоров'я людини. Це зумовлює необхідність досліджень із фізичного виховання дітей дошкільного віку, що становить основу дієвих засобів збереження природного потенціалу здоров'я населення. Правильне фізичне виховання дітей дошкільного віку – одне із провідних завдань, що стоїть перед сучасними закладами дошкільної освіти. Міцне здоров'я, отримане в дошкільному віці, є компонентом загального розвитку людини. Відомо, що дієвим засобом зміцнення здоров'я є оптимальна рухова діяльність. Тому й зрозуміла цінність застосування різноманітних фізкультурно-оздоровчих засобів, якими володіє система фізичного виховання дітей дошкільного віку. І так само зрозуміла цінність

фізкультурних занять на повітрі як дієвого засобу реалізації ідеї здоров'язбереження у фізичному вихованні дошкільників.

Сучасні теоретико-методичні уявлення про заняття з фізичної культури базуються на результатах наукових досліджень та досвіді роботи закладів дошкільної освіти. Однак, у практиці фізичного виховання дітей спостерігаються певні недоліки у створенні оптимальної рухової активності саме під час фізкультурних занять на повітрі. Доводиться констатувати проблеми в організації та проведенні занять з фізичної культури на повітрі. Одним із недоліків є недостатня увага вихователів щодо реалізації комплексних педагогічних умов підвищення рухової активності дітей під час занять. Методи і прийоми навчання не забезпечують повною мірою можливості дитині виявити активність, самостійність та ініціативність у руховій діяльності. Не використовується належним чином фізкультурне обладнання. Недоліки у плануванні, організації та проведенні фізкультурних занять на повітрі закономірно ведуть до зниження рухового режиму закладу дошкільної освіти. В умовах пасивного рухового режиму складніше задовольнити природню біологічну потребу дітей у рухах та забезпечити розвиток і тренування всіх систем і функцій організму. Практика дошкільної освіти переконує в тому, що для ефективного проведення занять з фізичної культури на повітрі необхідні грамотне планування фізкультурних занять та бездоганне володіння методикою їх проведення.

Аналіз актуальних досліджень. Сучасні тенденції розвитку фізичного виховання дітей дошкільного віку відображують збільшення ролі науково обґрунтованих ідей педагогіки та модернізації змісту й організації діяльності закладів дошкільної освіти щодо здоров'язбереження. Численні наукові дослідження Т. Андрющенко, О. Богініч, Е. Вільчковського, Н. Денисенко, О. Дубогай, Л. Гаращенко, О. Курка, Н. Левінець, В. Шишкіної та ін. свідчать, що фізичне виховання дітей дошкільного віку передбачає адаптацію програм навчання й виховання до функціональних та потенційних можливостей дітей і їх спрямованості на побудову системи формування здоров'я в сучасному дошкільному закладі освіти, ціннісне ставлення вихователів до проблеми здоров'я та переконання, що будь-які педагогічні впливи на дітей повинні мати у своїй основі принцип здоров'язбереження (Богініч, 2001; Богініч, 2013; Денисенко, 2010; Вільчковський 2008; Гаращенко, 2012; Фролов, 1983; Шишкина, 2007). Принципові міркування О. Богініч полягають у тому, що запровадження особистісно орієнтованого підходу, забезпечення оптимальної реалізації особистісного потенціалу дитини, варіативності й доцільності використання інноваційних та оздоровчо-профілактичних технологій мають стати пріоритетами в роботі закладу дошкільної освіти, щоб оздоровчі завдання носили прерогативний характер, а здоров'я становило якісну передумову життєдіяльності дітей (Богініч, 2012; Богініч, 2001).

У дослідженнях А. Антропової, О. Аракеляна, Е. Вільчковського, Л. Гаращенко, Л. Кармановї доведено, що фізкультурні заняття на повітрі набувають особливого значення для зміцнення здоров'я і підвищення імунітету дітей через доцільність поєднання адаптації організму до фізичного навантаження та одночасно до впливу факторів зовнішнього середовища, зокрема, холодного повітря (Денисенко, 2010; Вільчковський, 2008; Фролов, 1983). Аналіз теоретичних джерел, у яких розглядаються шляхи активізації рухового режиму дітей у закладах дошкільної освіти, свідчить, що показники фізичної підготовленості дітей підвищуються за умови систематичного проведення занять фізичними вправами (О. Богініч, Е. Вільчковський, Л. Гаращенко, Н. Денисенко, Н. Левінець та ін. (Богініч, 2001; Денисенко, 2010; Шишкина, 2007). Педагогічні умови, що впливають на підвищення рухової активності дітей середнього дошкільного віку під час занять з фізичної культури отримали наукове обґрунтування у дослідженнях О. Богініч (Богініч, 2001).

У проаналізованих нами наукових доробках питання підвищення рухової активності дітей старшого дошкільного віку під час фізкультурних занять на повітрі не виокремлювалося, а розглядалося в аспекті досліджуваної проблеми. Спеціальних досліджень з питань оптимізації рухової активності дітей дошкільного віку під час фізкультурних занять на повітрі ми не зустріли, що викликає значні труднощі у проведенні занять вихователями. Виходячи з актуальності даного питання, приходимо до висновку про необхідність чіткого визначення та обґрунтування чинників, що актуалізують зазначену проблему.

Мета статті: розкриття концептуальних підходів до реалізації ідеї здоров'язбереження у фізичному вихованні дітей дошкільного віку; теоретичне обґрунтування педагогічних умов, що впливають на підвищення рухової активності дітей старшого дошкільного віку під час занять з фізичної культури на повітрі.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення, експеримент, спостереження, систематизація наукових даних.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових досліджень з проблеми організації та проведення занять з фізичної культури на повітрі дозволив визначити основні завдання проведення цієї форми фізкультурно-оздоровчої роботи:

- забезпечувати активізацію роботи функціональних систем організму дитини;
- формувати фізичні якості, зокрема витривалість, оскільки ця якість значною мірою сприяє розширенню функціональних можливостей серцево-судинної, дихальної системи, підвищенню працездатності і зміцненню здоров'я дітей;
- формувати систему правильних рухових умінь і навичок;

- збагачувати руховий досвід дітей;
- вчити дітей самостійно створювати умови для рухової діяльності, самостійно виконувати складні рухові дії, формувати й розвивати навички самоорганізації у використанні різних фізичних вправ.

Варто відзначити, що в умовах більшого простору швидше закріплюються рухові навички, значно зростає амплітуда рухів, їх інтенсивність, що дає змогу збільшувати фізичне навантаження (Гаращенко, 2014).

У процесі дослідження нами був визначений рівень рухової активності дітей старшого дошкільного віку під час заняття з фізичної культури на повітрі, а також рівень розвитку в дітей швидкісно-силових якостей. Оцінюючи дані хронометрії, ми прийшли до висновку, що показники рівня рухової активності дітей під час фізкультурних занять та їх фізичне навантаження закономірно залежать від створення педагогічних умов. Вважаємо, що їх ігнорування відзначилося на занижених показниках рухової активності дітей під час заняття: моторна щільність заняття становила 69,7 % (норма – 72–84 %). Це дозволило зробити висновок про недостатнє фізичне навантаження, що є результатом неправильної організації та недосконалого змісту фізкультурного заняття на повітрі.

Дані обстеження швидкісно-силових якостей у дітей старшого дошкільного віку свідчать про низький рівень їх сформованості: під час виконання відбивання м’яча на місці високий рівень розвитку швидкості та правильності виконання завдання показали 2 дитини (9,5 %); середній рівень – 3 дітей (14,3 %), низький рівень – 16 дітей (76,2 %). Під час виконання відбивання м’яча діти припускалися типових помилок: б’ють по м’ячу зверху розслабленою долонею, рукою із зімкнутими пальцями; ведуть м’яч перед собою, а не збоку від себе; роблять маленькі, часті, нерівномірні кроки; рухи сковані, повільні, неритмічні; м’яч відскакує від підлоги на різну висоту; тулуб сильно нахилений вперед; ноги прямі.

Результати обстеження рухових дій з м’ячем дозволяють стверджувати про епізодичність роботи з дітьми щодо формування в них навичок володіння м’ячем. Для досягнення вищих показників рухової підготовленості дітей дошкільного віку необхідне забезпечення системності у формуванні рухів. Дієвим засобом формування правильних рухових умінь і навичок володіння м’ячем є власне фізкультурні заняття на повітрі.

Результати констатувального експерименту дали можливість висновувати про необхідність поглибленої роботи щодо вдосконалення змісту та обсягу рухової діяльності дітей під час фізкультурних занять на повітрі й методики їх організації. А також цілеспрямованої роботи щодо оволодіння педагогами достатнім рівнем фізкультурних знань, практичних умінь та навичок грамотного планування і педагогічного супроводу занять з фізичної культури на повітрі.

Таким чином, аналіз теоретичних джерел та результатів констатувального експерименту дозволили визначити основні педагогічні умови підвищення рухової активності дітей старшого дошкільного віку під час фізкультурних занять на повітрі.

Результати дослідження свідчать, що ефективність вибору фізичних вправ обумовлена необхідністю врахування місця проведення фізкультурного заняття та пори року; обладнання майданчиків та наявності спортивного майданчика. Важливо враховувати, що під час проведення заняття на повітрі основні метеорологічні фактори (температура, вологість, вітер, сонце) у різні пори року по-різному впливають на теплообмін організму дитини. Закономірним є той факт, що в жарку погоду з'являється відчуття втоми, знижується увага, швидкість реакції, точність і координація рухів. Тому не слід пропонувати дітям вправи, що потребують складної координації рухів, вправи на увагу, варто обмежити вправи з бігу. За високої вологості повітря діти стають млявими, малорухливими, рухи біль повільними, у них втрачається інтерес до занять фізичними вправами. Саме тому важливо підбирати вправи, що стимулюють активність. У холодну пору року слід підбирати фізичні вправи, що викликають у дітей інтерес та емоційний підйом, сприяють підвищенню рухливості (Фролов, 1983). Прикметно, що метеорологічні умови, які постійно змінюються, у поєднанні з фізичними вправами здійснюють на організм дитини дієвий оздоровчий і загартувальний вплив.

Важливу роль у забезпеченні високого рівня рухової активності під час фізкультурних занять на повітрі відіграє доцільний вибір основних рухів для основної частини заняття. Специфіка фізкультурних занять на повітрі в тому, що до їх змісту включають вправи інтенсивного характеру (біг, метання, лазіння, стрибки), а також активно використовують під час виконання фізичних вправ природні умови. Не можна залишати без уваги того факту, що кожного дня з 15 квітня по 15 жовтня в різноманітні форми фізкультурно-оздоровчої роботи необхідно включати рухові дії з м'ячем. Тому обов'язково в основній частині заняття з фізкультури на повітрі передбачати формування рухових умінь і навичок володіння м'ячем (відбивання м'яча на місці і в русі, кидання м'яча один одному та місці та в русі та ін.). Слід включати у зміст різних частин заняття рухливі ігри (сюжетні, несюжетні, естафети, атракціони, змагання, ігри спортивного характеру) та ігрові вправи з м'ячем.

До змісту основної частини фізкультурного заняття варто включати також вправи спортивного характеру (футбол, бадмінтон), адже у природніх умовах набагато більше можливостей для вправлянь дітей у виконанні специфічних рухів.

Вибір способів організації дітей для виконання основних рухів знаходиться у прямій залежності від вибору основних рухів, етапу формування

рухової навички, складності рухів та рухової підготовленості дітей. На наше переконання, для забезпечення високої моторної щільності заняття, необхідної кількості вправлянь у рухових діях доцільним буде використання групового, фронтального, позмінного способів організації дітей.

Вибір методів і прийомів навчання дітей фізичних вправ залежить від мети фізкультурного заняття. Вони мають забезпечувати мотиваційну готовність дітей до занять фізичними вправами, підвищувати їх інтерес, формувати самостійність, активність, ініціативність у здобутті рухового досвіду.

На основі аналізу досліджень О. Богініч, ми намагалися узагальнити й систематизувати мотиви активізації рухової діяльності дітей дошкільного віку:

- вроджена потреба дитини в руховій діяльності;
- інтерес до цікавого та доступного змісту;
- таємничість новизна (в основі цього лежить допитливість дітей, їхній пізнавальний інтерес) – це можуть бути нова вправа, цікаві аксесуари, казковий сюжет, нове обладнання;
- наслідування дій однолітків та дорослих;
- бажання досягти позитивних результатів;
- прагнення самоствердитися в тому, що найкраще виходить (самореалізація) (Богініч, 2012).

Важливий вплив на ефективне проведення фізкультурного заняття має продуманий і доцільний вибір фізкультурного обладнання, інвентарю та посібників. Вихователі мають можливість крім традиційного обладнання використовувати нетрадиційне, виготовлене власноруч. Головне, щоб воно було безпечним, естетичним, доцільним, практичним, відповідало дидактичній меті заняття та підбору рухів, а також використовувалося не лише епізодично (не для фото чи гарної картинки) задля зовнішнього ефекту.

У контексті сучасної концепції оздоровчої парадигми (О. Богініч) варто відзначити необхідність усвідомленого та ціннісного ставлення вихователів до проблем фізичного виховання й оздоровлення дітей, активної оздоровчої позиції педагогів, усвідомлення їх відповідальності за здоров’я вихованців та першочерговості оздоровчих завдань у системі дошкільної освіти. Проведення цієї форми роботи вимагає особливої уваги щодо необхідності дотримання науково обґрунтованої типової структури заняття, тобто оптимального фізичного та емоційного навантаження, що забезпечить тренувальний ефект без шкоди для здоров’я. Принагідно зазначимо, що дотримання чіткого фіксування часу кожного структурного елемента заняття не є принциповим: важливо проводити заняття так, щоб кожна його частина виконувала своє призначення (підготовча частина – розминка, основна частина – виконання комплексу запланованих завдань; заключна – відновлення пульсу та дихання).

Таким чином, підвищення рівня рухової активності дітей під час фізкультурних занять на повітрі можливе шляхом створення оптимальних педагогічних умов їх організації та вдосконалення методики їх проведення.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що ефективність фізкультурних занять на повітрі оцінюється в контексті оздоровчих, освітніх і виховних завдань, а також наявності елемента загартування, оптимального фізичного навантаження і рухової активності дітей та умов, що сприяють особистісному зростанню дитини. Таким чином, комплексна реалізація визначених педагогічних умов підвищення рухової активності під час занять з фізичної культури на повітрі може забезпечити достатній рівень гармонійного фізичного розвитку, зміцнення здоров'я, фізичної підготовленості дітей дошкільного віку. Проблема підвищення рухової активності дітей дошкільного віку під час занять з фізичної культури на повітрі не вичерпується питаннями, розглянутими в дослідженні. Вважаємо, що потребують конкретизації результати дослідження щодо педагогічного супроводу фізкультурних занять на повітрі.

ЛІТЕРАТУРА

Богініч, О. (2012). Здоров'я та фізичний розвиток дитини: реалізація завдань освітньої лінії «Особистість дитини». *Дошкільне виховання, 9,* 3-7 (Boginich, O. L. (2012). Health and Physical Growth and Development: the Realization of the Tasks of Educational Line "Personality of a Child" *Preschool education, 9,* 3-7.

Богініч, О. Л. (2001). *Фізичне виховання дошкільників засобами гри*. К.: СП «ЧИП» (Boginich, O. L. (2001). *Physical Education of Preschool Children by Means of Play*. K.: SP CHIP.

Богініч, О. Л. (2013). *Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку*. К.: Генеза (Boginich, O. L. (2013). *Physical Education, Bases of Health and Safety for Older Preschool Children.* K.: Geneza.

Денисенко, Н. (2010). *Витоки здоров'я дитини.* Т.: Мандрівець (Denysenko, N. (2010). *The Origins of Child's Health*. T.: Mandrivets).

Вільчковський, **Е**. **С**. (2008). ***Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку***. **Суми**: **ВТД** «**Університетська книга**» (Vilchkovskyi, E. S. (2008). *Theory and Methodology of Physical Education of Preschool Children*. Sumy: University Book).

Гаращенко, Л. В. (2014). *Розвиток ідеї здоров'язбереження у фізичному вихованні дітей в дошкільних закладах України (друга половина XX – початок XXI століття)* (дис. … канд. пед. наук: 13.00.01) (Harashchenko, L. V. (2014). *Development of the Idea of Health Saving in Physical Education of Children in Preschool Institutions of Ukraine (second half of 20th – beginning of the 21st century)* (PhD thesis).

Гаращенко, Л. (2012). До проблеми здоров'язбереження у фізичному вихованні дітей дошкільного віку: фізична культура на повітрі. *Дошкільне виховання, 5,* 28-31 (Harashchenko, L. V. (2012). About the Problem of Health Saving in Physical Education of Preschool Children: Physical Education in the Air. *Preschool education, 5,* 28-31).

Фролов, В. Г. (1983). *Физкультурные занятия на воздухе с детьми дошкольного возраста*. М.: Просвещение (Frolov, V. H. (1983). *Physical Training with Preschool Children in the Air*. M.: Prosveshchenie).

Шишкина, В. А. (2007). *Физическое воспитание дошкольников : пособие для педагогов и руководитедей учреждений, обеспечивающих получение дошкольного образования*. Мн.: Зорны верасень (Shyshkina, V. A. (2007). *Physical Education of Preschool Children: a guide for teachers and heads of institutions providing pre-school education*. Mn.: Zorny Verasen.

РЕЗЮМЕ

Геращенко Лариса, **Крыжанивская Валентина**. Реализация идеи здоровьесбережения в физическом воспитании детей дошкольного возраста: физическая культура на воздухе.

В статье исследуется роль физкультурных занятий на воздухе для формирования оптимального состояния здоровья детей и обеспечения их гармонического физического развития. Рассмотрена специфика физкультурных занятий на воздухе в условиях учреждений дошкольного образования. Обоснована необходимость улучшения целенаправленной работы по физическому воспитанию в учреждениях дошкольного образования, которая предусматривает решение оздоровительных, образовательных и воспитательных задач. В результате анализа научной и методической литературы, а также экспериментальных данных определены педагогические условия повышения двигательной активности детей дошкольного возраста в процессе проведения физкультурных занятий на воздухе. Обоснована взаимозависимость педагогических условий. Обоснована необходимость создания оптимальних условий организации физкультурных занятий и усовершенствования методики их проведения.

***Ключевые слова**: двигательная активность, физкультурно-оздоровительная работа, физкультурные занятия на воздухе, здоровье.*

SUMMARY

Garashchenko Larisa, Kryzhanivska Valentyna. Realization of the idea of health-saving in physical education of preschool children: physical training in the air.

The role of physical training in the air for the formation of optimal state of health of children and providing them with harmonious physical growth and development is considered in this article. The specificity of physical training in the air in the conditions of preschool educational establishments is regarded. The necessity of intensifying the purposeful work on physical education in preschool educational establishments which involves solving health and educational problems is substantiated. As a result of the analysis of scientific and methodological sources, as well as experimental data, pedagogical conditions for increasing physical activity of preschool children during physical training in the air were determined. It is proved that certain pedagogical conditions are interdependent. The necessity of creating optimal conditions for organization of physical education and improving the methods of conducting them is substantiated.

In this research, we have determined the highest level of motor activity of older preschool children during physical training in the air, as well as the level of development in children of high power. Assessing the timekeeping data, we have come to the conclusion that indicators of the level of physical activity of children during physical education and physical activity appropriately depend on the creation of pedagogical conditions. We believe that their neglect was noted in the low indicators of motor activity of children during the lesson: the motor density of the class was 69.7 % (norm – 72–84 %). This has made it possible to conclude that there is insufficient physical activity, which is the result of improper organization and imperfect content of physical training in the air.

The results of the ball-driving survey show that children have occasional problems with developing their skills of owning a ball. To achieve higher indicators of motor readiness of preschool children, it is necessary to ensure systematic formation of movements. An effective means of developing the right motor skills and skills of owning a ball is the actual physical training in the air.

Increasing the level of physical activity of children during physical training in the air is possible by creating optimal pedagogical conditions for their organization and improving the methodology of their conduct.

Key words: physical activity, physical and fitness work, physical training in the air, health.

УДК 373.3.015.31/.374.091

Наталія Казакова
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
ORCID ID 0000-0003-1499-3448
DOI 10.24139/2312-5993/2019.09/076-086

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЗАКЛАСНІЙ ВИХОВНІЙ РОБОТІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті акцент зроблено на тому, що важливу роль у вихованні учнів початкових класів, розширенні й поглибленні їхніх знань, розвитку творчих здібностей відводиться спеціально організованій позакласній виховній роботі.

Визначено, що позакласна виховна робота в початковій школі має бути пронизана сучасними ігровими технологіями, у ході яких діти вступатимуть у спілкування з однолітками; будуть об'єднані спільними метою, зусиллями щодо отримання досягнення в діяльності, переживаннями, які залишать глибокий слід у свідомості дитини та сприятимуть формуванню добрих почуттів, благородних поривань, навичок колективного життя. Розкрито сутність квест-технологій, шоу-технологій, сюжетно-рольових технологій, технологій рольової гри.

***Ключові слова**: ігрові технології, позакласна виховна робота в початковій школі, квест-технології, шоу-технології, технології ділової гри, технології рольової гри.*

Постановка проблеми. Упровадження ігрових технологій в освітній процес початкової школи зумовлений концептуальними засадами й державними вимогами реформування освіти в Україні, спрямованими на становлення особистості молодшого школяра, розвиток його здібностей, талантів. Сьогодні життя вимагає переосмислення процесу виховання підростаючого покоління відповідно до сучасного звучання мети повної загальної середньої освіти: «… різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору й самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності» (Бібік, 2017, с. 10). Виходячи з цього, виховання